

บทปริทัศน์หนังสือ

บทปริทัศน์หนังสือ

Book Review

ชุมนุมเรื่องสั้น

Chumnumruangsan

พุทธทาสภิกขุ. (2549). **ชุมนุมเรื่องสั้น**. กรุงเทพฯ : ธรรมสภา. 145 หน้า ราคา 130 บาท

กัลยา กุลสุวรรณ¹

Kanlaya Kunsuwan

“ชุมนุมเรื่องสั้น” เขียนโดยพุทธทาสภิกขุ เป็นหนังสือดีมีคุณค่าอีกเล่มหนึ่งที่คนไทยควรอ่าน โดยเฉพาะในภาวะวิกฤตทางจริยธรรมของผู้คนในสังคมไทยและสังคมโลกที่ส่งผลให้ชีวิตและสังคมขาดความสงบสุข เป็นผลงานที่ท่านเขียนในช่วงพ.ศ. 2477-2491 เคยตีพิมพ์ในวารสารพุทธศาสนาและหนังสืออื่น ๆ บางฉบับในช่วงเวลานั้น ต่อมาท่านได้แก้ไข ปรับปรุงถ้อยคำ คัดเลือกเรื่องจำนวน 15 เรื่อง และมอบให้มูลนิธิธรรมทานดำเนินการจัดพิมพ์เป็นครั้งแรกใน พ.ศ. 2494 ส่วนครั้งนี้เป็นการพิมพ์ตามต้นฉบับเดิมโดยสำนักพิมพ์ธรรมสภาเนื่องในโอกาส 100 ปีพุทธทาสภิกขุ

เป็นที่ทราบกันโดยทั่วไปว่าพุทธทาสภิกขุสร้างสรรค์งานเขียนที่เปี่ยมด้วยคุณภาพเป็นธรรมทานที่มีคุณูปการต่อพุทธศาสนาและสังคมสืบมาอย่างต่อเนื่องจนท่านละสังขาร ผลงานของท่านยังได้รับการสืบทอดต่อมาจนถึงปัจจุบัน ความประสงค์ในการนำเสนอหนังสือเล่มนี้สู่สาธารณชนครั้งนี้ เป็นการสืบทอดพุทธธรรมอันเป็นเจตนาและกุศลจิตอันเปี่ยมด้วยเมตตาธรรมที่มีต่อชาวโลก และปรารถนาให้ธรรมะเป็นปัจจัยสำหรับสร้างความสงบสุขแก่มวลมนุษยชน ซึ่งท่าน (พุทธทาสภิกขุ. 2549 : คำอนุโมทนา) ได้ปรารถนาถึงวิกฤตของโลกและธรรมะว่า

¹ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ อาจารย์หลักสูตรสาขาวิชาภาษาไทย คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม

.... โลกที่กำลังขาดแคลนธรรมะสำหรับสร้างสันติภาพ มีแต่ธรรม คือสิ่งที่สร้างวิกฤตกาลให้ยิ่ง ๆ ขึ้นไป ดังที่ปรากฏอยู่ในโลกปัจจุบัน แม้จะมีการศึกษาอย่างไร ร่ำรวย สวยงาม สนุกสนานกันสักเท่าใด ก็ยิ่งเต็มไปด้วยเสนียดจัญไร เลวร้ายในโลก นับตั้งแต่ยาเสพติด คอรัปชั่น อันธพาล ภัยสังคมเหยียบย่ำสิทธิมนุษยชน สงครามเศรษฐกิจ สงครามเลือด และการมุ่งประหัตประหารกันระหว่างชนชั้นที่มีความเหลื่อมล้ำ ต่ำสูงอันไม่รู้จักจบสิ้น กระเทือนทั่วถึงกันทั้งโลก แม้ในหมู่ผู้ที่ดำรงตนอยู่ในธรรมโดยสุจริต ผลแห่งธรรมทำนองนี้ไม่ อาจจะมีถ้าหากว่าธรรมะมีอยู่ในโลก ทางรอดของโลกมี อยู่ทางเดียวเท่านั้น คือ **เดินไปตามทางธรรม ...**

จากคำปรารภนี้แสดงว่า แม้เวลาผ่านมามากหลายทศวรรษ (70 กว่าปี) สภาพปัญหาสังคมยังคงอยู่ขณะเดียวกันกับที่ยังคงมีการเผยแพร่พุทธธรรมเพื่อ เยียวยาสังคมจากผู้คนรุ่นต่อรุ่น คำว่า “ธรรมะ” ในที่นี้จึงไม่ได้มีความหมาย เพียงแค่คำสอนในพุทธศาสนาตามที่เข้าใจกันโดยทั่วไป แต่เป็นวิถีทางสำหรับ ชาวโลก “.... คำว่า “ธรรมะ” เพียงคำเดียว มีความหมายมากมายหลายประการ แต่ประการที่สำคัญที่สุดนั้น ธรรมะคือ หน้าที่ที่มนุษย์จะต้องปฏิบัติให้ถูกต้อง ตามกฎของธรรมชาติ ทุกชั้นทุกตอนแห่งวิวัฒนาการของเขา เพื่อความมีชีวิตอยู่ อย่างผาสุก ทั้งโดยส่วนตัวและส่วนรวม หรือทั้งโลก” (พุทธทาสภิกขุ, 2549 : คำ อธิบาย) “ธรรมะ” จึงเป็นอาภรณ์ล้ำค่าของมวลมนุษยชน หนังสือเล่มนี้ทั้ง 15 เรื่อง นอกจากทำให้เกิดความกระจ่างในแก่นแท้ของพุทธศาสนาแล้วยังได้รับประโยชน์ จากมิติด้านการใช้ภาษาอันเป็นอัจฉริยภาพทางอีกด้านหนึ่งของท่าน ดังจะเสนอ โดยสังเขป 3 ประเด็น คือ กลวิธีการนำเสนอ สารสำคัญ และสารัตถธรรม

กลวิธีการนำเสนอ

บทความทั้ง 15 เรื่องในชุมนุมเรื่องสั้น มีขนาดจากสั้นที่สุดถึงยาวที่สุด คือ 3-17 หน้า เมื่อพิจารณาโดยการแบ่งช่วงจากจำนวนหน้า มี 3 ขนาด คือ 1) ขนาดสั้น (3-7หน้า) มีจำนวน 7 เรื่อง 2) ขนาดกลาง (8-12หน้า) มีจำนวน 2 เรื่อง และ 3) ขนาดยาว (13-17หน้า) มีจำนวน 6 เรื่อง เมื่อพิจารณาบทความนี้ ตามแนวทางการวิเคราะห์โครงสร้างวาทกรรมของ Longacre (สมทรง บุรุษพัฒน์. 2537 : 19; อ้างอิงมาจาก Robert E. Longacre. 1981) ที่ได้นำแนวคิดจากทฤษฎีไวยากรณ์แทกมิมิคเป็นรากฐานในการสร้างไวยากรณ์วจนะซึ่งเป็นหน่วยที่ประกอบด้วยย่อหน้าและวจนะที่ซ้อนอยู่ ทำให้ทราบถึงกลวิธีการนำเสนอในส่วนโครงสร้างและกลวิธีทางภาษาในชุมนุมเรื่องสั้นของพุทธทาสภิกขุ ดังนี้

1. **โครงสร้างของบทความ** โครงสร้างของบทความในชุมนุมเรื่องสั้น จำแนกเป็น 3 ส่วน คือ ส่วนนำเรื่อง ส่วนขยายความ และสรุปความ ดังนี้

ส่วนนำเรื่อง เริ่มจากการตั้งชื่อเรื่อง ในด้านความหมายนั้น เป็นการสื่อเนื้อความเป็นเบื้องต้นเสมือนการเกริ่นนำ ด้านโครงสร้างทางไวยากรณ์นั้น เป็นวลีเกือบทั้งหมด เช่น “จะมีชีวิตเป็นคนอยู่อย่างไรจึงจะไม่ขาดทุน” ฯลฯ เป็นคำนามเพียง 2 เรื่อง เช่น “ความกลัว” ลักษณะโดดเด่น คือ ชื่อเรื่องที่มีเนื้อความเป็นคำถามหรือคำปรารภ เช่น “ใครทุกข์ ? ใครสุข ?” “ศานติภาพอยู่ที่ไหน” จากชื่อเรื่อง จะเป็นการนำเรื่องก่อนการขยายความหรือเสนอสาระต่าง ๆ มี 2 ลักษณะ คือ 1) การเกริ่นความที่เกี่ยวข้องก่อนโยงสู่เนื้อความในลักษณะการอ้างถึงข้อความ และการกล่าวปรารภมีจำนวน 8 เรื่อง เช่น ข้อความเกริ่นนำจากเรื่อง อาหารของดวงใจ “ความอึดอับด้วยอารมณ์ทางรูป รส กลิ่น เสียง สัมผัส นั้นเป็นอาหารของฝ่ายโลก ความอึดอับด้วยปิติและปราโมช อันเกิดจากความที่ใจสงบด้วยอารมณ์ เป็นอาหารของฝ่ายธรรม ...” และ 2) การเข้าสู่เนื้อความโดยไม่มีการเกริ่นมี 7 เรื่อง เช่น การนำเรื่องใน ปัญหายุ่งยากเกี่ยวกับการถือพระรัตนตรัย “คำว่าไตรรัตน์หรือพระรัตนตรัย ซึ่งแปลว่าแก้วทั้งสามนั้น ในวงพุทธศาสนาเราใช้หมายเอาวัตถุที่สำคัญสามอย่าง คือ พระพุทธเจ้า พระธรรม พระสงฆ์ ที่ได้เรียกแก้วก็เพราะว่า ...”

ส่วนขยายความ เป็นโครงสร้างการดำเนินการเสนอเนื้อความอย่างละเอียดหรือการขยายความของเนื้อเรื่อง มี 2 ลักษณะ คือ การย่อหน้า และการตั้งหัวเรื่องย่อย

ส่วนจบความ เป็นวิธีการเขียนข้อความท้ายเรื่องก่อนจบซึ่งเป็นการสื่อเนื้อความในย่อหน้าสุดท้ายของบทความ บทความทั้ง 15 เรื่อง มีการสื่อความ 3 ลักษณะ คือ 1) การสรุปความเป็นกรสรุปและเน้นย้ำแก่นความตอนจบความ เช่น “... เบญจันท์ที่หมดอวิชาแต่ยังไม่แตกดับ ยังดีมีรสพระนิพพานอยู่นั้น ภาวะอันนี้เราเรียกว่า สอุปาทิเสสนิพพาน หรือนิพพานเฉย ๆ เมื่อใดเบญจันท์นั้นทำการแตกดับลงอย่างหมดเชื้อ ภาวะอันนี้เราเรียกว่า อนุุปาทิเสสนิพพาน ...” 2) ยั่วยุให้คิด เป็นการปิดความตอนจบโดยฝากประเด็นให้คิด พิจารณาต่อไป เช่น “ดังนี้ ท่านตัดสินใจเอาตามความพอใจของท่านเองเถิดว่า ใครเล่าเป็นผู้ทุกข์? ใครเล่าเป็นผู้สุข? 3) การอวยพร เป็นการปิดท้ายก่อนจบความด้วยคำอวยพรหรือแสดงความปรารถนาดี เช่น “จงให้ชีวิตที่ปรกติธรรมดาแล้ว จวนจะจมน้ำตายอยู่เสมอนั้น มองให้ทะลุตัวมันเองหรือโลกทั้งสิ้น ข้ามไปยังฟากฝั่งข้างโน้นเถิด จะพบสันติภาพ หรือ สิ่งที่ไม่มีสี จงระคนสี เขียว เหลือง แดง ฯลฯ ที่เลอะเทอะเหล่านั้นเข้าด้วยกันให้เหมาะสมจนกลายเป็นสีขาว แล้วเพิกถอนสีขาวให้สิ้นสูญไปอีกครั้งหนึ่งเถิด จะได้ความสงบซึ่งไม่มีสี อันเป็นจุดหมายของชีวิตทั้งมวลนั่นแล คือ สานติภาพ”

นอกจากลักษณะโครงสร้างทั้ง 3 ส่วนข้างต้นยังมีองค์ประกอบย่อยลงไปคือประโยคและคำอันเป็นมิติทางภาษาที่ใช้สื่อสารและแสดงถึงเทคนิควิธีการหรือถ้อยคำสำนวนของผู้เขียนอีกมิติหนึ่งเป็นลักษณะเฉพาะของแต่ละบุคคลซึ่งอาจมีจุดเด่นหรือด้อยแตกต่างกันออกไป

2. การใช้ภาษา การใช้ภาษาสื่อพุทธธรรมในชุมนุมเรื่องสั้นทั้ง 15 เรื่อง เป็นการเขียนในลักษณะการอธิบาย มีการเชื่อมโยงความลักษณะต่าง ๆ เช่น การเชื่อมโยงคำศัพท์ การอ้างถึง ฯลฯ ที่แสดงถึงความสามารถในการอธิบายสรุปได้ว่าท่านอธิบายสารัตถธรรมต่าง ๆ ได้แจ่มแจ้ง มีความโดดเด่นด้านการใช้ความนี้เปรียบเทียบกับ (conceit) ซึ่งเป็นความสามารถในการสร้างสิ่งเปรียบ

และนำมาใช้อย่างเหมาะสมทั้งการเปรียบเทียบเชิงอุปมา อุปลักษณ์ และ บุคลาธิษฐาน ดังตัวอย่าง ข้อความและการใช้สิ่งเปรียบเทียบ

กายเปรียบเทียบเหมือนลำเรือ ใจเปรียบเทียบเหมือนนายเรือ
สังสารวัฏเปรียบเทียบเหมือนทะเลหลวง โลกนั้นโลกนี้ เปรียบ
เหมือนสังสารวัฏสำหรับการค้าขาย ผลบุญหรือผลบาปใน
ชาติหนึ่ง ๆ คือ การค้าขายของนายเรือที่ขาดทุนหรือได้กำไร
ที่ทำเรือแห่งหนึ่ง ๆ การได้ถึงเกาะแห่งหนึ่ง ๆ ซึ่งนายเรือพอใจ
ถึงกับหยุดการท่องเที่ยวไปในทะเลอย่างเด็ดขาด นั่นคือ พระ
นิพพาน

(พุทธทาสภิกขุ. 2549 : 56-57)

สิ่งที่ต้องอธิบาย	สิ่งเปรียบเทียบ
อวิชา/อุปาทาน	เปลือกฟองไข่
จิตมีด	เด็กดี
แก่นพุทธศาสนา	เนื้อทุเรียน
กระพี้พุทธศาสนา	เปลือกทุเรียน
ภาวะนิพพาน	ดอกบัวหลวง
ความพอใจในความเป็นอยู่	การต็มน้ำจิตสนิท

สาระสำคัญ

สาระต่าง ๆ เกี่ยวกับพุทธศาสนาที่ถ่ายทอดในชุมนุมเรื่องสั้นทั้ง 15 เรื่อง
สรุปได้ดังนี้

ชื่อบทความ	เนื้อความโดยสังเขป
1. เรียนพุทธศาสนา 15 นาที	พุทธศาสนาเป็นศาสนาที่เป็นวิทยาศาสตร์
2. พุทธศาสนาเป็น เพศนิยม หรือ ออบติมิสม	จุดหมายปลายทางของพุทธศาสนาคือโลกุตระปฏิบัติ
3. พุทธศาสนา ศาสนาแห่งการบังคับตัวเอง	หลักปฏิบัติของพุทธศาสนาเป็นวิทยาศาสตร์
4. ความกลัว	ความกลัวเป็นสิ่งที่ใจสร้างขึ้นมา/อุปาทาน
5. อาหารของดวงใจ	อาหารฝ่ายโลกและอาหารฝ่ายธรรม
6. นิพพาน-จุดปลายทางของชีวิต	นิพพานเป็นธรรมะที่เป็นอมตะ บรรลุได้ด้วยการปฏิบัติธรรม
7. มัคคุเทศก์ของวิญญูณ	มัคคุเทศก์ของวิญญูณคือวิญญูณที่ผ่านการศึกษามาแล้ว
8. ปัญหายุ่งยากเกี่ยวกับการถือพระรัตนตรัย	พระธรรมเป็นพระรัตนตรัยของพระรัตนตรัย
9. ฤทธิ์-ปาฏิหาริย์	ฤทธิ์-ปาฏิหาริย์ไม่ใช่สาระสำคัญของพุทธศาสนา
10. พระพุทธคุณที่จารีกรอยอยู่ในประวัติศาสตร์	พุทธศาสนามุ่งเน้นเรื่องอนัตตา
11. ใครทุกข์? ใครสุข?	เหตุปัจจัยของความทุกข์และสุข
12. อานาปานสติ กัมมฐานอย่างง่าย	การฝึกสมาธิ
13. ศานติภาพอยู่ที่ไหน	เรื่องเกี่ยวกับหนังสือพิมพ์ ศานติศาสตร์
14. จะมีชีวิตเป็นคนอยู่อย่างไรจึงจะไม่ขาดทุน	คนที่สมบูรณ์ คือ ผู้ที่มีความบริสุทธิ์ สว่างไสว และสุขเย็น
15. ระดับของธรรมะ	ธรรมะมีหลายระดับ

เนื้อความดังกล่าวเป็นสารัตถธรรม นำสู่ความรู้จักความเข้าใจในแก่นแท้ของพุทธศาสนาและพุทธวิถี

สารัตถธรรม

เนื้อความจากชุมนุมเรื่องสั้นทั้ง 15 เรื่องให้ความกระจ่างเกี่ยวกับพุทธศาสนาในระดับโลกียธรรมและโลกุตระธรรม ที่ให้เห็นวิถีทางในการสร้างความสงบสุขแก่ชีวิตและสังคม ปัญหาและอุปสรรคในการเข้าถึงพระธรรมหรือพุทธศาสนา ดังนี้

1. ลักษณะของพุทธศาสนา หนังสือเล่มนี้พยายามสื่อความเข้าใจในพุทธศาสนาทั้งโดยตรงและโดยอ้อม โดยเฉพาะชี้ให้เห็นว่าคำสอนในพุทธศาสนาเป็นวิทยาศาสตร์ สามารถช่วยมวลมนุษยชาติพ้นจากความทุกข์ และสามารถสร้างสันติภาพสู่สังคม คำยืนยันในความเป็นวิทยาศาสตร์ของพุทธศาสนาเป็นประเด็นสำคัญของหนังสือเล่มนี้ เริ่มจากการกล่าวถึงองค์พระศาสดา ดังข้อความ

ทุกองค์ศาสดา เว้นจากประพุทธเจ้า สอนให้ยึดเอาสิ่งใดสิ่งหนึ่งซึ่งสาวกไม่มีความรู้พิสูจน์ว่า เป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์สูงสุด เป็นผู้สร้างโลกและอำนวยการสุขแก่สัตว์โลก เป็นที่พึ่งของตน ให้นับถือบูชาสิ่งนั้นโดยแน่นแฟ้น ปราศจากการพิสูจน์ทดลองแต่อย่างใด เริ่มต้นแต่ถือผี ถือไฟ ถือดวงอาทิตย์ และดวงดาวต่าง ๆ มาจนถึงยุคถือพระเป็นเจ้า เช่น พระนารายณ์และพระพรหมของศาสนาฮินดู พระยโฆวาของศาสนาคริสต์ียนและยิว และพระอาหล่าของอิสลาม ต่างสอนให้มอบความเชื่อในพระเจ้าเหล่านั้นแต่ผู้เดียวว่าเป็นผู้มีอำนาจเหนือสิ่งใดทั้งหมด ทั้ง ๆ ที่ไม่ต้องรู้ว่าตัวพระเจ้านั้นเป็นอะไรกันแน่ ...

(พุทธทาสภิกขุ. 2549 : 2)

ข้อความนี้ เป็นการเกริ่นก่อนนำสู่การอธิบายสารัตถธรรมที่เป็นแก่นของ พุทธศาสนา เช่น หลักกรรม หลักอนัตตา ความยึดถือหรืออุปาทาน หลักอริยสัจ หลักโลกียะและหลักโลกุตระ และพุทธศาสนากับวิทยาศาสตร์ในลำดับถัดไป ซึ่ง ทำให้เข้าใจพุทธศาสนาได้ต้องแท้ สามารถอธิบายถึงความ เป็นวิทยาศาสตร์ของ พุทธศาสนา นำพาชีวิตสู่สันติสุขและสันติภาพ ดังข้อความ

ความทุกข์ความขมมีจริง แต่ตัวผู้ทุกข์หรือผู้สุขที่เป็น “เราจริง ๆ” หามีไม่ มีแต่ “เรา” ที่สร้างขึ้นจากความไม่รู้ ดับเราเสียได้ก็พ้นทุกข์และสุข สภาพเช่นนี้เรียกว่านิพพาน ที่กล่าวว่านิพพานเป็นยอดสุขนั้นไม่พึงเข้าใจว่าเป็นสุขทำนองที่เราเข้าใจกัน ต้องเป็นสุขที่เกิดจากที่เราดับไป และการที่พ้นจากสุขและทุกข์ชนิดที่เราเคยรู้จักมันดีมาแต่ก่อน แต่พระนิพพานจะมีรสชาติเป็นอย่างไรนั้นท่านจะทราบได้เองเมื่อท่านลูถึง มันอยู่นอกวิสัยที่จะบอกกันเข้าใจ ดังท่านเรียกกันว่า เป็นปัจเจกัตตัง หรือ ทิฏฐิโก

(พุทธทาสภิกขุ. 2549 : 123)

ข้อความนี้แสดงให้เห็นว่า พุทธธรรมในพุทธศาสนาสามารถนำพามวลมนุษย์สู่ความสุขอันเป็นสิ่งปรารถนาของมวลมนุษย์และเป็นความสุขที่ยั่งยืน หรือที่เรียกว่า “ภาวะนิพพาน” ซึ่งหากวิเคราะห์หนังสือเล่มนี้โดยละเอียดจะทำให้ผู้อ่านเกิดความรู้ความเข้าใจอย่างแจ่มชัดในเรื่องนี้

2. พุทธปัญญา เป็นความรอบรู้ในพุทธศาสนา สารัตถธรรมหลักที่นำสู่ปัญญาในพุทธศาสนาในหนังสือเล่มนี้ เช่น “ธรรมะ” และ “อนัตตา” ฯลฯ โดยเฉพาะท่านอธิบายถึงความหมายของธรรมะไว้อย่างแจ่มแจ้งใน “ปัญหายุ่งยากเกี่ยวกับพระรัตนตรัย” และ “ธรรมะกับเรา” ทำให้ทราบว่าธรรมะนั้น แท้จริงแล้วเป็นภาวะแห่งธรรมชาติ ไม่ใช่ส่วนหนึ่งของพระรัตนตรัย (พระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์) ดังที่เข้าใจกันโดยทั่วไป ดังข้อความ

สำหรับพระรัตนตรัยนั้น หัวใจที่แท้มีเพียงอันเดียว หมายความว่าทั้งสามนั้นเป็นอันเดียวกันตรงกันกับลักษณะตรีเอกานุภาพ (Trinity) ของคริสต์ศาสนา ของที่ว่ามีสิ่งเดียวนั้นคือ “พระธรรม” คนเป็นพระพุทธรูปได้เพราะพระธรรมซึ่งมีอยู่ในตน และตนค้นพบด้วยตน พระธรรมคือ สภาพที่มีอยู่ทั่วไป ... เป็นดังกฎความจริงที่ครอบงำโลกอยู่ ... พระสงฆ์เล่า เป็นพระสงฆ์ขึ้นมาได้ก็เพราะพระธรรมที่ตนนั้นนำมาใส่ตนตามวิธีที่พระพุทธรูปเจ้าสอนให้เช่นกันที่พระองค์ทำกับพระองค์เองจึงไม่มีอะไรแตกต่างออกไปจากกันได้ ทั้งพระพุทธรูป พระธรรม พระสงฆ์

(พุทธทาสภิกขุ. 2549 : 80)

ความตอนนี้ทำให้เข้าใจความหมายของพุทธรูปว่า “ผู้ใดเห็นธรรมผู้นั้นเห็นเรา” หรือเกิดความเข้าใจความหมายของคำว่า ธรรมะและพระรัตนตรัยที่ถูกต้อง แตกต่างกับความเข้าใจโดยทั่วไปโดยสิ้นเชิง นั่นคือ เข้าใจว่าพระรัตนตรัยเป็นวัตถุธรรม พระพุทธรูป เป็น เจ้าชายสิทธัตถะ พระธรรม เป็นคัมภีร์หรือพระไตรปิฎก ส่วนพระสงฆ์ เป็นคนที่บวชเป็นพระ ซึ่งเป็นระดับความเข้าใจที่ยังไม่ถึงแก่นของพุทธศาสนา ย่อมเป็นอุปสรรคต่อการก้าวสู่จุดหมายปลายทาง คือ ความหลุดพ้นจากความทุกข์

นอกจากพระรัตนตรัยหรือพระธรรมแล้ว คำว่า “อนัตตา” “โลกุตระธรรม” “โลกีย์ธรรม” “อวิชชา” “หลักอริยสัจหรือมรรคมีองค์แปด” ฯลฯ ท่านได้อธิบายไว้ในหนังสือเล่มนี้เพื่อนำพาผู้อ่านไปสู่ความพ้นทุกข์อย่างแจ่มแจ้ง ดังข้อความ

... เราจะเรียนรู้หลักความจริงเหล่านี้ได้จากโรงเรียน คือ ร่างกายนี้เท่านั้น ของใครก็ของมัน ต้องอาศัยร่างกายเป็นที่ค้นหาความจริง เป็นครูสอนความจริง เพราะในร่างกายนี้มีลักษณะพร้อมทั้งเหตุและผลพอเพียงที่จะให้เราศึกษาหาความรู้และทำความมั่นใจให้แก่เราได้ พระองค์จึงตรัสว่า “แน่เธอ!

...ในร่างกายที่ยาววาหนึ่เงนี้่เอง อันมีพร้อมทั้งสัญญาและใจ ฉันทได้บัญญัติโลก (คือความทุกข์) ได้บัญญัติ โลกสมุทัย (คือ เหตุให้เกิดทุกข์) ได้บัญญัติโลกนิโรธ (คือความดับไม่มีเหลือแห่งทุกข์) และได้บัญญัติโลกนิโรธคามินีปฏิปทา (คือ การทำเพื่อให้ถึงความดับไม่มีเหลือแห่งทุกข์นั้น) ไว้ ... หลักใหญ่ของพุทธศาสนา คือ การสอนให้ดับทุกข์ในใจด้วยการศึกษาหาความจริงในกายตนและหยั่งรู้ ไปถึงสิ่งและบุคคลที่แวดล้อมตนอยู่ตามเป็นจริง ไม่ยึดมั่นจนเกิดทุกข์เพราะเห็นกฎแห่งอนัตตา แล้วมีใจปลอดโปร่งสบาย ...

(พุทธทาสภิกขุ. 2549 : 7-8)

3. อุปสรรคที่ชาวพุทธเข้าไม่ถึงแก่นพุทธธรรม นอกจากพุทธธรรมที่เป็นแก่นของพุทธศาสนาดังกล่าวแล้วสาระสำคัญอีกประการหนึ่งของหนังสือเล่มนี้ คือ การอธิบายถึงอุปสรรคที่ขวางกั้นไม่ให้ชาวพุทธเข้าถึงหลักธรรมในพุทธศาสนา ซึ่งสอดคล้องกับสภาพปัญหาที่ปรากฏอยู่ในปัจจุบัน เช่น ความกลัว ความเชื่อในลัทธิอื่น เช่น เชื่อในโหราศาสตร์ อำนาจแห่งดวงดาว ฯลฯ ดังข้อความ

ท่านผู้แสดงฤทธิ์ได้ ไม่เคยปรากฏว่าได้รับผลอันเด็ดขาด แท้จริงอย่างไรจากฤทธิ์นั้น ทั้งทางวัตถุและความสุขในส่วนใจ ฤทธิ์เป็นเรื่องจริงสำหรับผู้ที่ไม่ทราบว่ฤทธิ์นั้นคืออะไร และตนเป็นผู้ที่ตกอยู่ในภูมิแห่งใจที่ต่ำ จนผู้มีฤทธิ์จะออกอำนาจ ฤทธิ์บังคับเมื่อไรก็ได้ ... ในโลกนี้ไม่มีอะไรที่เที่ยงอยู่แล้วเราจะสร้างฤทธิ์เพื่อเอาชนะสิ่งที่ไม่เที่ยงนั้น น่าจะไม่ได้ผลที่น่าชื่นใจ เพราะฉะนั้นพระอริยบุคคลทั้งหลาย แทนที่จะใช้เวลาไปค้นคว้าเรื่องฤทธิ์ ท่านจึงใช้ชีวิตที่เป็นของน้อยนิดเดี๋ยวนี้ ค้นคว้าหาสิ่งที่เที่ยงและเป็นสุข

(พุทธทาสภิกขุ. 2549 : 90,106)

ฤทธิ์ เป็นหนึ่งในลักษณะความเชื่อที่เข้ามาผสมปนเปกับวิถีพุทธมาแต่ดั้งเดิม ปัจจุบันปัญหาในพุทธศาสนาลักษณะนี้นอกจากเป็นอุปสรรคต่อความเข้าใจแก่นพุทธธรรมแล้วยังเป็นการนำสู่การตีความ หลอกลวง และลุดลามาไปถึงการก่ออาชญากรรมของเหล่ามิชชันนารี เป็นปัญหาใหญ่ที่บั่นทอนความสงบสุขของสังคมและการบ่อนทำลายพุทธศาสนา

นอกจากที่กล่าวแล้ว สารัตถธรรมจากชุมนุมเรื่องสั้นอีกหลายประเด็นล้วนเป็นประโยชน์และสอดคล้องกับสภาพปัญหาของสังคมไทยและสังคมโลกปัจจุบัน เช่น การสร้างความเข้าใจถึงพิษภัยของวัตถุนิยมใน “อาหารฝ่ายโลกอาหารฝ่ายธรรม” การสร้างความเข้าใจเรื่องสมาธิ ใน “อานาปานสติ กัมมฐานอย่างง่าย” และทำความเข้าใจที่ถูกต้องเกี่ยวกับนิพพาน ใน “นิพพาน จุดหมายปลายทางของชีวิต” ฯลฯ

บทสรุป

ชุมนุมเรื่องสั้นเปรียบเสมือนคำตอบในความสงสัยเกี่ยวกับงานเขียนและการอรรถาธิบายพุทธธรรมที่มีข้อกังขาว่า พุทธทาสภิกขุใช้โวหารธรรมชั้นสูงหรือท่านใช้ภาษาสองระดับ (ภาษาคน-ภาษาธรรม) ในการอรรถาธิบายพุทธธรรมระดับโลกียธรรมและโลกุตระธรรมที่ยากต่อความเข้าใจ ซึ่งหนังสือเล่มนี้ได้ให้คำตอบว่าเป็นดังนั้นเพราะท่านพยายามทำความเข้าใจกับแก่นพุทธธรรมซึ่งจำเป็นต้องอธิบายจนถึงชั้นสูง (โลกุตระธรรม) พยายามโน้มนำหลักธรรมมาปรับใช้กับวิถีปฏิบัติในบริบทของชีวิตจริง ซึ่งจะนำพาชีวิตและสังคมสู่สันติสุข จึงเป็นเรื่องยากสำหรับผู้ตติยัคแค่เปลือกและไม่พยายามศึกษาไปถึงแก่นของพุทธศาสนา แต่อย่างไรก็ตาม กลวิธีการนำเสนอบทความทั้ง 15 เรื่องแสดงให้เห็นอัจฉริยภาพทางภาษาในการสื่อสารตรรกธรรมสู่ความเข้าใจถึงแก่นพุทธธรรม นับจากโครงสร้างการนำเสนอ ถ้อยคำสำนวน และการใช้ความนึกเปรียบเทียบในการสื่อความเข้าใจถึงสารัตถธรรม สมกับที่ยูเนสโกยกย่องท่านเป็นบุคคลของโลกหลังท่านละสังขารและตัดสินใจให้หนังสือ “แก่นพุทธศาสนา” ของท่านเป็นหนังสือดีเด่นในปี พ.ศ. 2504

โดยเฉพาะวาทะกรรมของท่านได้รับการสืบทอดจากบุคคลและองค์กรต่าง ๆ มาจนปัจจุบัน และด้วยปริมาณของการเผยแพร่พุทธธรรม มีคำคำหนึ่งปรากฏขึ้นในสังคมไทย คือ “พุทธทาสธรรม” ว.วชิรเมธี (2552 : 28) กล่าวว่า “ตัวตนของอาตมาเองได้รับอิทธิพลจากท่านพุทธทาสภิกขุ 50 เปอร์เซ็นต์ เพราะฉะนั้นถ้าอยากรู้จักอาตมาขอแนะนำให้อ่านงานของพุทธทาสภิกขุ ...” ชุมนุมเรื่องสั้น เป็นเสมือนผู้นำทางของพุทธศาสนิกชนทุกสาขาอาชีพให้เข้าถึงแก่นของพุทธธรรม ซึ่งการดำเนินชีวิตตามวิถีพุทธ และนำพาชีวิตและสังคมสู่สันติสุข นอกนั้นยังเป็นหนังสือที่ทำให้รู้จักพุทธทาสภิกขุในฐานะนักปราชญ์ทางภาษาและศาสนาของโลก

เอกสารอ้างอิง

- กุหลาบ มัลลิกะมาส. (2542). **วรรณคดีวิจารณ์**. พิมพ์ครั้งที่ 12. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- พุทธทาสภิกขุ. (2549) **ชุมนุมเรื่องสั้น**. กรุงเทพฯ : ธรรมสภา.
- ราชบัณฑิตยสถาน. (2546). **พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542**. กรุงเทพฯ : นานมีบุ๊คส์พับลิเคชั่น.
- ว.วชิรเมธี (นามแฝง). (2552). **บทรอยทางแห่งรอยธรรมจากพุทธทาสถึง ว วชิรเมธี**. เรียบเรียงโดย บุลยา (นามแฝง). กรุงเทพฯ : สุขภาพใจสมทรง บุรุษพัฒน์. (2537). **วณะวิเคราะห์ : การวิเคราะห์ภาษาระดับข้อความ**. นครปฐม : สถาบันวิจัยภาษาและวัฒนธรรมเพื่อพัฒนาชนบท มหาวิทยาลัยมหิดล.